

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.1.45>

ZASADY PROWADZENIA KONTROLI (NADZORU) W ZAKRESIE PRZEMYSŁU SPOŻYWCZEGO

Yuliia Pustovit

kandydat nauk prawnych, docent,

*docent Katedry Prawa Administracyjnego, Finansowego i Informacyjnego Państwowego Uniwersytetu
Handlowo-Ekonomicznego (Kijów, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0003-1845-7044

Researcher ID C-7022-2018

pustovitjuly@gmail.com

Adnotacja. W pracy omówiono problematyczne kwestie istoty definicji „zasady kontroli» i „zasady nadzoru”, przeanalizowano współczesne poglądy badaczy na temat badania zasad kontroli (nadzoru) w ogóle i odpowiednio w określonej dziedzinie, ich identyfikacji w systemie kontroli (według jego składników, rodzajów i form). Ustalono, że pojęcia „zasada kontra” i „zasada nadzoru” są pojęciami gatunkowymi od ogólnego pojęcia „zasada prawa” i podstawowego pojęcia „zasada”, co przejawia się poprzez porównanie ich cech. Ustalono, że pojęcie „zasad kontroli (nadzoru)” z nieodłącznym zestawem wszystkich cech jest sposobem na przekształcenie podstawowych zasad prawa.

W artykule przeanalizowano regulacje prawne w zakresie kontroli (nadzoru) w dziedzinie przemysłu spożywczego. Podkreślono zasady kontroli (nadzoru) w dziedzinie przemysłu spożywczego.

Słowa kluczowe: Zasady kontroli (nadzoru), zasady kontroli (nadzoru) w dziedzinie przemysłu spożywczego, zasady procesu administracyjnego, zasady ogólne, zasady specjalne.

PRINCIPLES OF EXECUTION OF CONTROL (OVERSIGHT) IN THE SPHERE OF THE FOOD INDUSTRY

Yuliya Pustovit

Candidate of Law, Associate Professor,

*Associate Professor of Administrative, Financial and Information Law
State University of Togolese and Economics (Kyiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0003-1845-7044

Researcher ID C-7022-2018

pustovitjuly@gmail.com

Abstract. The work examines the problematic issues of the essence of the definitions "principle of countermeasures" and "principle of supervision", analyzes the modern views of researchers regarding the study of the principles of control (supervision) in general and in a specific field, respectively, and their identification in the control system (by its components, types and forms). It was established that the concepts of "principle of countermeasures" and "principle of supervision" are specific concepts from the generic concept of "principle of law" and the basic concept of "principle", which is manifested through the comparison of their features. It was determined that the concept of "principles of control (supervision)" with its inherent combination of all features is a way of transforming the basic principles of law.

The article analyzes regulatory legal acts in the field of control (supervision) in the food industry. The principles of control (supervision) in the food industry are highlighted.

Key words: principle of control (supervision), principles of control (supervision) in the food industry, principles of administrative process, general principles, special principles.

ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ (НАГЛЯДУ) У СФЕРІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Юлія Пустовіт

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
Державного тоговельно-економічного університету (Київ, Україна)*

ORCID ID: 0000-0003-1845-7044

Researcher ID C-7022-2018

pustovitjuly@gmail.com

Анотація. У роботі розглянуто проблемні питання сутності дефініцій «принцип контролю» та «принцип нагляду», проаналізовано сучасні погляди дослідників щодо вивчення принципів контролю (нагляду) загалом і у конкретній сфері відповідно, їхньої ідентифікації в системі контролю (за його складовими, видами та формами). Встановлено, що поняття «принцип контролю» та «принцип нагляду» є видовим поняттями від родового поняття «принцип права» та основного поняття «принцип», що проявляється через зіставлення їхніх ознак. Визначено, що поняття «принципи контролю (нагляду)» з притаманною йому сукупністю всіх ознак є способом трансформації основних принципів права.

У статті проаналізовано нормативно-правові акти сфери контролю (нагляду) у сфері харчової промисловості. Виокремлено принципи контролю (нагляду) у сфері харчової промисловості.

Ключові слова: принципи контролю (нагляду), принципи контролю (нагляду) у сфері харчової промисловості, принципи адміністративного процесу, загальні принципи, спеціальні принципи.

Вступ. Наукові дослідження сьогодення поняття «принципи контролю (нагляду) у сфері харчової промисловості» відрізняються глибиною аналізу принципів контролю (нагляду) у зазначеній сфері: одні науковці їх лише перелічують і розкривають, інші – намагаються здійснити класифікацію. Однак, все ж таки, принципи контролю (нагляду) даної сфери у науковій літературі репрезентовані на недостатньому рівні. Але, однозначно можна зазначити про відсутність однієї наукової думки про перелік принципів контролю (нагляду) у сфері харчової промисловості та про відсутність єдиного підходу до їх класифікації.

Актуальність теми полягає в тому, що дослідження цілей контролю (нагляду) у сфері харчової промисловості неможливо без вивчення принципів його організації та функціонування. На сьогодні у науковому оточенні не існує єдиного погляду щодо сутності дефініцій «принцип» і «принцип права», простежується суперечливість підходів у виділенні принципів контролю (нагляду) у сфері харчової промисловості, що вказує на актуальність досліджень у цьому напрямку.

Питанням вивчення принципів контролю (нагляду) присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних учених. Прагнення розкрити сутність принципів у сфері харчової промисловості відзначаються у публікаціях Бардаша С.В., Бондаренко Н.О., Білухи М.Т., Виговської Н.Г., Малюга Н.М., Лученко Д.В., Шестак В.С. Узагальнення наукових поглядів та аналіз сучасних законодавчих реалій показали, що на сьогодні існує велика кількість принципів контролю (нагляду) у сфері харчової промисловості, визначення яких нерідко є невмотивованим, дублюється за змістом або мішкується з іншими поняттями.

Метою і завданням статті є заочаткування (виокремлення) принципів контролю (нагляду) у сфері харчової промисловості, їх критична оцінка через усвідомлення сутності дефініції «принцип», розкриття власне судження щодо виділення окремих принципів у системі контролю.

Основна частина. Вважаємо, що поняття «принцип контролю (нагляду)» є видовим поняттям від родового поняття «принцип права» та основного поняття «принцип», що проявляється через зіставлення ознак. На нашу думку, поняття «принципи контролю (нагляду)» з притаманною їм сукупністю всіх ознак є способом трансформації основних принципів права.

Під принципами контролю розуміють і «науково обґрунтовані та апробовані практикою, закріплені прямо або опосередковано в нормативно-правових актах основи організації та здійснення контролю» (Luchenko, 2003: 199-207).

Прийнятою науковим товариством є точка зору вчених М. Т. Білухи і Т.В. Микитенко, які вважають, що принципи контролю – це основні засади, на яких здійснюються його функції (Bilukha & Mykytenko, 2005).

Окрім науковці характеризують принципи контролю як систему елементів, що становить фундамент методологічної бази контролю (Hetmanets, 2012: 63-65).

Щодо принципів державного контролю (нагляду) господарської діяльності загалом і окремо харчової промисловості, то варто зазначити, що останні не отримали розкриття у науковій та навчальній літературі, а серед найбільш наближених робіт з цієї проблематики відзначаються дослідження В.С. Шестак, Д.В. Лученка, С.С. Вітвицького та П.М. Чистякова (Orekhova, 2009: 309-315).

Д.В. Лученко у своїх дослідженнях при визначенні поняття «принципи контролю» виокремлює: по-перше, найбільш важливі, об'єктивно необхідні прояви контролю, що відображають його природу і спрямованість, специфіку як самостійного правового утворення; по-друге, відтворює такі методологічні вимоги, що постійно виявляються і використовуються в процесі проведення контролю, сприяють на практиці підвищенню його ефективності (Luchenko, 2003: 97-98).

В.С. Шестак розглядаючи принципи державного контролю з позицій сприйняття контролю як юридичної діяльності вказує на їх ієрархічність. До таких він відносить принципи юридичного процесу, загальні принципи державного ладу та принципи процесуальної діяльності, принципи діяльності контролюючих суб'єктів, принципи конкретної контрольної діяльності та загальні принципи контролю (Shestak, 2002: 70).

І.Б. Шахов, В.М. Горшенев виділяють конституційні, загально процесуальні та спеціалізовані принципи контролю (Horshenev, 1987: 90). В основу зазначеної класифікації принципів контролю покладено одночасно два критерії – джерело та галузь розповсюдження дії.

Д.В. Лученко (Luchenko, 2003:101-102) загалом уточнив класифікацію. Він запропонував поділяти принципи контролю за критерієм джерела – на конституційні принципи та принципи закріплені в інших нормативно-правових актах; і в залежності від галузі розповсюдження дії – на міжгалузеві, галузеві та спеціальні (такі, що розповсюджуються лише на контрольно-процесуальну діяльність).

Отже, можемо підсумувати – по-перше, контроль (нагляд) представляє собою певну систему; по-друге, принципи здійснення контролю (нагляду) є одним із основних елементів зазначеної системи; по-третє, принципи контролю (нагляду) певної господарської діяльності підлягають групуванню залежно від ступеню їх узагальненості.

Усвідомлюючи той факт, що принципи є основою контролю (нагляду) в усіх його проявах, варто, на наш погляд, звернути увагу на існування низки неузгоджених позицій, розв'язання яких можна здійснити у спосіб побудови класифікаційної моделі принципів контролю (нагляду). В основу побудови зазначеної класифікації мають бути покладені факти про наступне:

1. Принципи контролю (нагляду) розглядаються у контексті державного зовнішнього контролю (нагляду) та внутрішньогосподарського контролю (нагляду). Такий підхід зумовлює поділ принципів за видами контролю (нагляду) на загальні та спеціальні;

2. Оскільки контроль (нагляд) варто розглядати з позиції трьох аспектів (наукового, теоретичного і практичного) то, поділ принципів у розрізі зазначених аспектів слід вважати обґрунтованим;

3. Принципи контролю (нагляду) в розрізі практичної діяльності мають бути розподілені на дві складові пізнання, його організацією та здійсненням.

4. У зв'язку з тим, що принципи розглядаються як внутрішні практичні, моральні і теоретичні переконання людини, логічно в систему принципів включити принципи етики суб'єкта контролю (нагляду) (виконавця контрольних дій).

Щодо сутності та значення принципів контролю (нагляду) як поліморфного явища (системи наукових знань), на думку С.В. Бардаш, полягає у наступному, з чим ми не можемо не погодитись: зв'язку і розвитку (діалектичної суперечності або єдності протилежностей); рефлексії, яка забезпечує перехід кількісних змін у якісні зміни у системі наукових знань про контроль (нагляд); історизму (пізнання з позицій виникнення, зміни (розвитку) системи контролю (нагляду) або її елементів), дотримання якого забезпечує одержання систематизованих знань про об'єкт і предмет контролю (нагляду) як форм наукового та теоретичного пізнання, а також контроль (нагляд) як систему наукових знань, з урахуванням усіх попередніх трансформацій пізнання об'єкта дослідження; єдності знань (логічна сумісність основоположень фундаментальних теорій), дотримання якого забезпечує конституювання контролю (нагляду) як галузі знань, як цілого, яка ґрунтується на принципі матеріальної єдності світу; цілісності (усвідомлення того, що досліджуваний об'єкт може бути розчленованим на окремі складові, проте є органічно інтегрованим в єдине ціле), дотримання якого забезпечує збагачення знань про систему контролю (нагляду) та її окремі елементи; примату цілого над його складовими частинами (усвідомлення того, що ціле визначає функції як окремих компонентів, так і системи взагалі), дотримання якого дозволяє сформулювати наукову проблеми та спростити шляхи її розв'язання; ієрархічності (пізнання з позицій встановлення впливу та значення елементів системи для цілісності системи), дотримання якого постулює субстанційну відносність розрізнення системи контролю (нагляду) та її елементів, оскільки кожний елемент може виступати складним об'єктом і бути системою нижчого рівня, в той час як кожна система може виступати елементом системи більш високого рівня, що дозволяє сформувати ієрархію систем принципів контролю (нагляду); полісистемності (пізнання з позицій того, що кожний складний об'єкт може розглядатися як деяка сукупність систем, вписаних одна в одну), дотримання якого забезпечує розгляд контролю (нагляду) як інтегрованої системи проявів наукового, теоретичного та праксеологічного аспектів контролю (нагляду); причинності (пізнання об'єкта з позицій пізнання причин зміни якісних та кількісних параметрів об'єкта), дотримання якого збільшує істинність одержаних знань про об'єкт дослідження завдяки результатам дослідження причин змін об'єкту; індукції (формування висновку про загальне на підставі часткового), дотримання якого забезпечує пізнання загального – тієї частини об'єкта пізнання, яку неможливо пізнати експериментальним шляхом, завдяки вперше одержаним знанням про об'єкт пізнання контролю (нагляду) як галузі знань та форми наукового пізнання; дедукції (формування висновку про часткове на підставі знань про ціле), дотримання якого забезпечує виведення нового істинного знання в контролі як системі наукових знань з вже відомих істинних знань даної системи; аналізу (розкладання цілого на частини), дотримання якого забезпечує всебічне пізнання як цілого, так і складових цілого, а також самостійного (виокремленого) вивчення елементів системи контролю (нагляду) як галузі наукових знань та як форми теоретичного пізнання; синтезу (з'єднання частин в ціле в процесі теоретичного пізнання), дотримання якого дозволяє на підставі часткових, абстрактних, неповних знань визначити рівень систематичної єдності та одержати узагальнюючі знання про систему, її закономірності, ієрархічність зв'язки тощо; аналогії (припущення про подібність досліджуваних складових об'єкта або відношень між його складовими), застосування якого дозволяє на підставі властивостей складових об'єкта контролю (нагляду) обирати доцільні методи або прийоми його пізнання та формувати систему наукових знань про весь об'єкт та достеменно невідомі властивості його окремих складових; абстрагування (пізнання та теоретичного подання реальності в знанні), дотримання якого забезпечує виділення головного у об'єкті пізнання/сформульованій науковій проблемі та сприяє спрощенню шляху до науково об'єктивного знання; конкретизації (формування об'єктивної основи в ідеальній істині), дотримання якого забезпечує один з головних способів функціонування істини, одержаної в процесі теоретичного пізнання - застосування одержаних знань для пізнання нових об'єктів контролю (нагляду) чи вирішення теоретичних завдань контролю (нагляду) (Bardash, 2012: 4-8).

Далі у нашому дослідженні перейдемо до дослідження принципів контролю (нагляду), які закріплені в нормативно-правових актах.

Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» (A law of Ukraine is «Pro osnovni zasady derzhavnoho nahliadu (kontroliu) u sferi hospodarskoi diialnosti», 2007). визначає правові та організаційні засади, основні принципи і порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, повноваження органів державного нагляду (контролю), їх посадових осіб і права, обов'язки та відповідальність суб'єктів господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю). У статті 3 зазначеного Закону України наведено основні принципи здійснення державного нагляду (контролю):

1) пріоритетності безпеки у питаннях життя і здоров'я людини, функціонування і розвитку суспільства, середовища проживання і життєдіяльності перед будь-якими іншими інтересами і цілями у сфері господарської діяльності;

2) підконтрольності і підзвітності органу державного нагляду (контролю) відповідним органам державної влади;

3) рівності прав і законних інтересів усіх суб'єктів господарювання;

4) гарантування прав та законних інтересів кожного суб'єкта господарювання;

5) об'єктивності та неупередженості здійснення державного нагляду (контролю), неприпустимості проведення перевірок суб'єктів господарювання за анонімними та іншими безпідставними заявами, а також невідворотності відповідальності осіб за подання таких заяв;

6) здійснення державного нагляду (контролю) лише за наявності підстав та в порядку, визначених законом;

7) відкритості, прозорості, плановості й системності державного нагляду (контролю);

8) неприпустимості дублювання повноважень органів державного нагляду (контролю) та неприпустимості здійснення заходів державного нагляду (контролю) різними органами державного нагляду (контролю) з одного й того самого питання;

9) невторчання органу державного нагляду (контролю) у діяльність суб'єкта господарювання, якщо вона здійснюється в межах закону;

10) відповідальності органу державного нагляду (контролю) та його посадових осіб за шкоду, заподіяну суб'єкту господарювання внаслідок порушення вимог законодавства, порушення прав та законних інтересів суб'єкта господарювання;

11) дотримання умов міжнародних договорів України;

12) незалежності органів державного нагляду (контролю) від політичних партій та будь-яких інших об'єднань громадян;

13) наявності одного органу державного нагляду (контролю) у складі центрального органу виконавчої влади;

14) презумпції правомірності діяльності суб'єкта господарювання у разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів допускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків суб'єкта господарювання та/або повноважень органу державного нагляду (контролю);

15) орієнтованості державного нагляду (контролю) на запобігання правопорушенням у сфері господарської діяльності;

16) недопущення встановлення планових показників чи будь-якого іншого планування щодо притягнення суб'єктів господарювання до відповідальності та застосування до них санкцій;

17) здійснення державного нагляду (контролю) на основі принципу оцінки ризиків та доцільності.

Аналізуючи Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпеки та якості харчових продуктів» (A law of Ukraine is «Pro osnovni pryncypy ta vymohy do bezpechnosti ta yakosti kharchovykh produktiv», 1997) ми дійшли висновку, що зазначений нормативно-правовий акт не містить конкретного переліку принципів регулювання відносин між органами виконавчої влади, операторами ринку харчових продуктів та споживачами харчових продуктів, а також принципів щодо контролю (нагляду) до безпеки та якості харчових продуктів.

Закон України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» (A law of Ukraine is «Pro informatsiiu dlia spozhyvachiv shchodo kharchovykh produktiv», 2018) теж не містить принципів правових та організаційних засад надання споживачам інформації про харчові продукти та контролю (нагляду) у цій сфері, з метою забезпечення високого рівня захисту здоров'я громадян і задоволення їхніх соціальних та економічних інтересів.

Закон України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» (A law of Ukraine is «Pro derzhavnyi kontrol za dotrymanniam zakonodavstva pro kharchovi produkty, kormy, pobichni produkty tvarynnoho pokhodzhennia, zdorovia ta blahopoluchchia tvaryn», 2017) визначає правові та організаційні засади державного контролю, що здійснюється з метою перевірки дотримання операторами ринку законодавства про харчові продукти, корми, здоров'я та благополуччя тварин, а також законодавства про побічні продукти тваринного походження під час ввезення (пересилання) таких побічних продуктів на митну територію України. У статті 17 зазначеного нормативно-правового акту міститься перелік принципів здійснення державного контролю:

1) пріоритетності безпеки у питаннях життя і здоров'я людини перед будь-якими іншими інтересами та цілями у сфері господарської діяльності;

- 2) рівності прав і законних інтересів усіх операторів ринку;
- 3) гарантування прав та законних інтересів кожного оператора ринку;
- 4) об'єктивності та неупередженості здійснення державного контролю;
- 5) законності;
- 6) відкритості, прозорості, плановості та системності державного контролю;
- 7) неприпустимості дублювання заходів державного контролю між компетентним органом, його територіальними органами, державними установами, підприємствами та організаціями, підпорядкованими компетентному органу, органами виконавчої влади та уповноваженими особами;
- 8) презумпції правомірності діяльності оператора ринку, у разі якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів, або норми одного нормативно-правового акта допускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків оператора ринку та/або повноважень компетентного органу, інших осіб, що здійснюють державний контроль;
- 9) орієнтованості державного контролю на запобігання порушенням законодавства;
- 10) недопущення встановлення планових показників чи будь-якого іншого планування щодо притягнення операторів ринку до відповідальності або застосування примусових заходів;
- 11) оцінки ризиків та доцільності;
- 12) дотримання умов міжнародних договорів України.

Проаналізувавши принципи здійснення державного контролю в двох окремих нормативно-правових актах вважаємо за доцільне в нашому дослідженні зазначити, що принципи контролю дублюються в зазначених Законах України, але у Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» перелік принципів контролю є більш розгорнутим і охоплює всю сферу відносин між органами виконавчої влади, операторами ринку харчових продуктів та споживачами харчових продуктів.

Загальні принципи контролю (нагляду), на наш погляд, органічно пов'язані з принципами адміністративного процесу. О.М. Бандурка та М.М. Тищенко виділяють комплекс принципів адміністративно-процесуальної діяльності (Bandurka, 2001: 29-32). Вони зазначають, що принципи адміністративного процесу спираються на конституційні принципи державного управління, проте при цьому відображають специфіку адміністративно-процесуальної сфери. Серед принципів адміністративного процесу провідним постає принцип законності. Реалізація цього принципу в адміністративно-процесуальній сфері спирається на ряд умов, що мають визначальне значення. Це – єдність законності; гарантованість прав і свобод громадян; неприпустимість зіставлення законності і доцільності; невідворотність покарання за порушення закону. Якщо визначати спеціальні вимоги щодо принципу законності державного контролю господарської діяльності, то до них можна віднести положення Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», у яких закріплено, що виключно законами встановлюються:

- 1) органи, уповноважені здійснювати державний контроль у сфері господарської діяльності;
- 2) види господарської діяльності, які є предметом державного контролю;
- 3) повноваження органів державного контролю щодо зупинення виробництва (виготовлення) або реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг;
- 4) вичерпний перелік підстав для зупинення господарської діяльності;
- 5) спосіб здійснення державного контролю;
- 6) санкції за порушення вимог законодавства і перелік порушень, які є підставою для видачі органом державного контролю припису, розпорядження або іншого розпорядчого документа.

У системі принципів державного контролю (нагляду) господарської діяльності самий низький рівень за ступенем абстрагованості займають спеціальні принципи державного контролю (нагляду) господарської діяльності. Найбільш повно система принципів державного контролю господарської діяльності, на наш погляд, розкривається у Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності». Але зазначена вище система принципів включає в себе спеціальні принципи державного контролю (нагляду) господарської діяльності і принципи державного управління. Тому серед принципів контролю (нагляду) у сфері харчової промисловості слід виокремити такі принципи:

- 1) пріоритетність безпеки у питаннях життя і здоров'я людини, функціонування і розвитку суспільства, середовища проживання і життєдіяльності перед будь-якими іншими інтересами і цілями у сфері харчової промисловості;
- 2) гарантування прав суб'єкту господарювання сфери харчової промисловості;
- 3) наявність підстав, визначених законом, для здійснення контролю (нагляду);
- 4) невтручання органу державного контролю у статутну діяльність суб'єкта господарювання у сфері харчової промисловості, якщо вона здійснюється в межах закону;
- 5) відповідальність органу державного контролю та його посадових осіб за шкоду, заподіяну суб'єкту господарювання у сфері харчової промисловості внаслідок порушення вимог законодавства.

Висновки. Відтак, принципи державного контролю (нагляду) господарської діяльності, виступаючи окремими елементами правової форми та надають останньому внутрішньої стрункості в силу того, що є його теоретичним стрижнем, неписаними правилами, дотримання яких наділяє контроль (нагляд) такою комплексною характеристикою, як ефективність. Принципи відображають найбільш загальні стійкі риси

контролю (нагляду) і виступають як правові вимоги. Систему принципів державного контролю (нагляду) господарської діяльності складають загальні принципи контролю (нагляду) як соціального явища, принципи адміністративного процесу та спеціальні принципи державного контролю (нагляду) господарської діяльності. Лише застосування їх у системі дозволяє забезпечити належний рівень виконання соціальних функцій суб'єктами господарювання та утримання від порушень їхніх прав з боку органів владних повноважень.

Таким чином, принципи контролю (нагляду) – це науково обґрунтовані основні засади, вихідні положення, які визначають особливості виникнення, розвитку та функціонування інституту контролю (нагляду), є базою для розвитку науки фінансового права у складі з інститутами, втілюють у собі цінності, що визначають правосвідомість та правову поведінку суб'єктів фінансових відносин, а саме: контролю (нагляду).

Отже, з огляду на все викладене вище, вважаємо можливим на цьому етапі нашого дослідження зробити висновок про те, що контроль (нагляд) як окремий інститут фінансового права містить у собі фінансово-правові норми, які регулюють усю діяльність держави й органів місцевого самоврядування, пов'язану з контролем (наглядом) за фінансовими ресурсами держави. Орієнтиром фінансово-правової норми контролю (нагляду) є принципи контролю (нагляду), які за сферою дії поділяються на загальні, міжгалузеві, галузеві.

Список використаних джерел:

1. Лученко Д.В. Проблеми систематизації принципів контрольно-процесуальної діяльності. *Збірник наукових праць «Державне будівництво та місцеве самоврядування»*. 2003. Вип. 5. С. 199–207.
2. Білуха М.Т., Микитенко Т.В. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит: підручник. Київ: Українська академія оригінальних ідей. 2005. 888 с.
3. Гетманець О.П. Принципи бюджетного контролю. *Збірник наукових праць за матеріалами круглого столу та науково-практичної Інтернет-конференції «Бюджетно-податкова реформа як каталізатор соціально-економічного розвитку в Україні»*. Київ: Алерта. 2012. С. 63–65.
4. Орехова І.С. Принципи державного контролю господарської діяльності. І.С. Орехова. *Форум права*. 2009. № 2. С. 309–315 URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09oickgd.pdf>
5. Лученко Д.В. Контрольне провадження: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Лученко Д.В. ; Нац. юрид. акад. імені Ярослава Мудрого, 2003. 180 с.
6. Шестак В.С. Державний контроль в сучасній Україні (теоретико-правові питання): дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01. Шестак В.С. ; Нац. ун-т внутр. справ., 2002. 195 с.
7. Горшенев В.М. Контроль как правовая форма деятельности. В.М. Горшенев, И.Б. Шахов. *Юрид. лит.*, 1987. 176 с.
8. Бардаш С.В. Класифікація принципів контролю як складного поліморфного явища. С.В. Бардаш. *Економіка та держава*. 2012. № 7. С. 4–8. URL: <https://chl.kiev.ua/>
9. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>
10. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 771/97-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-vr#Text>
11. Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів: Закон України від 06 грудня 2018 р. № 2639-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19#Text>
12. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18 травня 2017 р. № 2042-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>
13. Бандурка А. М. Адміністративний процес : учебник. А. М. Бандурка, Н. М. Тищенко. Харьков : Изд-во НУВД, 2001. 353 с.

References:

1. Luchenko, D. V. (2003) Problemy systematyzatsii pryntsyviv kontrolno-protsesualnoi diialnosti [Problems of systematization of the principles of control and procedural activity]. *Zbirnyk naukovykh prats «Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia»* Vyp. 5. P. 199–207. [in Ukrainian]
2. Bilukha M. T., Mykytenko T. V. (2005) Finansovy kontrol: teoriia, reviziia, audit: pidruchnyk [Financial control: theory, audit, audit: textbook] *Ukrainska akademiia oryhinalnykh idei*. 888 p. [in Ukrainian]
3. Hetmanets O. P. (2012) Pryntsyvy biudzhethnoho kontroliu [Principles of budgetary control] *Zbirnyk naukovykh prats za materialamy kruhloho stolu ta naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii «Biudzhethno-podatкова reформа yak katalizator sotsialno-ekonomichnoho rozvytku v Ukraini»* Kyiv. Alerta. P. 63–65. [in Ukrainian]
4. Orekhova I. S. (2009) Pryntsyvy derzhavnoho kontroliu hospodarskoi diialnosti [Principles of state control of economic activity] *Forum prava*. No 2. P. 309–315 URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09oickgd.pdf> [in Ukrainian]
5. Luchenko D. V. (2003) Kontrolne provadzhennia [Control proceedings]. *Kandydats'ka dysertatsiia* [PhD thesis]. *Nats. yuryd. akad. imeni Yaroslava Mudroho*. [in Ukrainian]
6. Shestak V. S. (2002) Derzhavnyy kontrol v suchasniy Ukraini (teoretyko-pravovi pytannia) [State control in modern Ukraine (theoretical and legal issues)]. *Kandydats'ka dysertatsiia* [PhD thesis]. *Nats. un-t vnutr. sprav.* [in Ukrainian]
7. Horshenev V. M. (1987) Kontrol kak pravovaia forma deiatel'nosti [Control as a legal form of activity]. *Yuryd. lit.* 176 p. [in Ukrainian]
8. Bardash S. V. (2012) Klyasyfikatsiia pryntsyviv kontroliu yak skladnoho polimorfnoho yavyscha [Classification of control principles as a complex polymorphic phenomenon]. *Ekonomika ta derzhava*. № 7. P. 4-8. URL: <https://chl.kiev.ua/> [in Ukrainian]

9. Verkhovna Rada of Ukraine (2007, April 5). Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady derzhavnoho nahliadu (kontroliu) u sferi hospodarskoi diialnosti» [A law of Ukraine is «About the main principles of state supervision (control) in the field of economic activity»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> [in Ukrainian]
10. Verkhovna Rada of Ukraine (1997, December 23). Zakon Ukrainy «Pro osnovni pryntsypy ta vymohy do bezpechnosti ta yakosti kharchovykh produktiv» [A law of Ukraine is «About the basic principles and requirements for the safety and quality of food products»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-bp#Text> [in Ukrainian]
11. Verkhovna Rada of Ukraine (2018, December 6). Zakon Ukrainy «Pro informatsiiu dlia spozhyvachiv shchodo kharchovykh produktiv» [A law of Ukraine is «About information for consumers about food products»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19#Text> [in Ukrainian]
12. Verkhovna Rada of Ukraine (2017, May 18). Zakon Ukrainy «Pro derzhavnyi kontrol za dotrymanniam zakonodavstva pro kharchovi produkty, kormy, pobichni produkty tvarynnoho pokhodzhennia, zdorovia ta blahopoluchchia tvaryn» [A law of Ukraine is «On state control over compliance with the legislation on food products, feed, by-products of animal origin, animal health and welfare»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text> [in Ukrainian]
13. Bandurka A. M. (2001) Admynustratyvnyy protsess : uchebnyk [Administrative process : textbook] Kharkov : Yzd-vo NUVD. 353 p. [in Ukrainian].